

УДК 37.091.275:91

СЕРГІЙ КОБЕРНІК*(Київ)*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ШКОЛЯРІВ ДО ДЕРЖАВНОЇ ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ ТА ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ З ГЕОГРАФІЇ

Розкрито проблеми підготовки школярів до державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання з географії. Запропоновано спеціально розроблену для цього систему завдань й відповідні методичні рекомендації. Схарактеризовано створені за авторськими ідеями навчальні посібники і довідники з географії для підготовки учнів до складання ДПА та проходження ЗНО.

Ключові слова: державна підсумкова атестація з географії, зовнішнє незалежне оцінювання з географії, система завдань з географії, підсумкові контрольні роботи, методичні рекомендації, учні 9-11 класів, загальноосвітні навчальні заклади.

На сучасному етапі розвитку середньої освіти в Україні значна увага приділяється об'єктивному і якісному оцінюванню навчальних досягнень з предметів випускників загальноосвітньої школи. З цією метою відбувається постійне вдосконалення організації і проведення державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання учнів.

Метою статті є проаналізувати особливості здійснення ДПА та ЗНО з географії й визначити шляхи для вдосконалення підготовки школярів до їх проведення. Виходячи з цього реалізовано такі основні завдання: з'ясувати цільові аспекти і завдання державної підсумкової атестації учнів з географії та проходження зовнішнього незалежного оцінювання; схарактеризувати систему завдань з географії для ДПА та ЗНО; розробити зміст завдань підсумкових контрольних робіт для учнів 6-10 класів та спеціальні навчальні посібники з географії для підготовки школярів до ДПА та ЗНО з відповідними методичними рекомендаціями.

Метою державної підсумкової атестації з географії є визначення рівня досягнень школярів за певний період навчання. На завершення основної школи учні складають іспит з географії, який включає матеріал з курсів географії України. В 11 класі екзамен з географії випускники можуть обирати за бажанням з існуючого переліку предметів.

З 2011 року замість традиційних усних іспитів з географії у 9 та 11 класах запроваджено ДПА у вигляді письмових комплексних контрольних робіт за затвердженими МОН України збірниками завдань: 30 варіантів атестаційних робіт для 9 класу та 20 варіантів – для 11 класу. До кожного варіанту було включено 35 завдань, розподілених на п'ять рівнів складності: тестові завдання з вибором однієї правильної відповіді, тестові завдання на встановлення відповідності, тестові завдання на визначення правильної послідовності, завдання відкритого типу й завдання на контурній карті [2;3]. З поданого переліку завдань 30 складають тестові завдання закритого типу і 5 – завдання відкритого типу, з яких

одне завдання (під номером 35) підвищеного рівня складності. На виконання письмової атестаційної роботи з географії пропонувалося 90 хвилин.

Для проведення державної підсумкової атестації вчитель географії на основі чинного на конкретний навчальний рік збірника завдань мав підготувати окремий варіант завдань для кожного учня. На відміну від попередніх усних іспитів з географії під час виконання письмової атестаційної роботи учням не дозволяється користуватися атласами та іншими джерелами картографічних знань.

Матеріали збірників завдань з географії вчитель мав можливість використовувати для спеціальної підготовки школярів до підсумкової атестації й під час проведення поточного та періодичного оцінювання навчальних досягнень. Учні також могли самостійно опрацьовувати матеріали збірника у процесі підготовки до уроків та державної атестації.

Згідно вимог МОН України до проведення державної підсумкової атестації учнів у системі загальної середньої освіти у 2014/2015 навчальному році атестація з географії буде проходити у письмовій формі за укладеними вчителями завданнями, які погоджує педагогічна рада та затверджує керівник навчального закладу [11].

Для проведення атестації з географії у 9 та 11 класах вчитель готує не менше 10 варіантів атестаційних робіт. Кожен варіант має обов'язково включати тестові завдання різних типів і рівнів складності, зокрема: завдання з вибором однієї правильної відповіді з чотирьох запропонованих використовують для оцінювання знань географічних понять, термінів, умінь працювати із джерелами інформації; завдання на визначення відповідності передбачають вибір взаємопов'язаних понять, явищ, процесів і встановлення між ними логічних зв'язків; завдання, що містять сім варіантів відповідей, три з яких є правильними використовують для перевірки виявлення характерних ознак окремих об'єктів і явищ або їх переліку.

Також учителю географії слід підготувати завдання, що передбачають розгорнуту відповідь на поставлені запитання і забезпечать можливість перевірити вміння учнів: висловлювати власні думки, наводити аргументи, скласти географічні характеристики, описувати географічні процеси і явища, робити висновки, застосовувати знання і вміння у новій ситуації; порівнювати географічні об'єкти і явища; пояснювати розвиток і просторове поширення географічних процесів і явищ на основі виділення їх істотних ознак; встановлювати риси подібності та відмінності, переваг та недоліків природних та економічних умов; застосовувати наявні знання.

Одне з завдань підсумкової роботи має бути спрямовано на здійснення певних математичних розрахунків. Додаткове завдання необхідно передбачити для учнів, що навчалися за програмою для поглибленого вивчення географії. У зміст кожної атестаційної роботи мають також увійти завдання на контурній карті, які стосуються нанесення на карту необхідної географічної інформації, що дозволить перевірити картографічну грамотність школярів та знання ними особливостей просторового розміщення об'єктів і явищ. Під час виконання такого завдання учням пропонується спочатку розробити легенду карти за картографічними вимогами, а потім позначити вказані об'єкти на контурній карті.

Виконання атестаційної роботи з географії не передбачає використання учнями атласів та інших джерел картографічних знань. На виконання пись-

мової роботи для атестації відводиться 90 хвилин, а для класів з поглибленим вивченням географії – 120 хвилин.

Метою зовнішнього незалежного оцінювання з географії є визначити та оцінити ступінь підготовленості випускників загальноосвітніх шкіл до навчання у вищих навчальних закладах на географічних та економічних спеціальностях.

Основними завданнями ЗНО з географії визначено: виявити рівень набутих географічних знань і умінь; оцінити сформованість комплексного, просторового, соціально-орієнтованого уявлення про Землю на основі краєзнавчого, регіонального та планетарного підходів; перевірити здатність застосовувати географічні знання та набуті вміння для аналізу природних, суспільних і господарських процесів, подій, явищ; встановити ступінь сформованості географічних компетентностей та географічної культури.

Нормативним документом, що визначає зміст та обсяг навчальних досягнень з географії, які необхідно засвоїти учнями у 6-10 класах є навчальні програми. Програми з географії відповідають вимогам Державного стандарту базової та повної середньої освіти та забезпечують реалізацію змістових ліній географічної освіти в загальноосвітній школі [1]. На сьогодні чинними є програми з географії, розроблені у 2005 році [12] й набувають поступового впровадження нові програми для основної школи 2012 року [10]. Під час ДПА та ЗНО з географії перевіряється рівень здобутих учнями знань за змістом шкільної географічної освіти, що визначається навчальними програмами й конкретизується в підручниках, навчальних і методичних посібниках, інструктивних та дидактичних матеріалах.

Програму для зовнішнього незалежного оцінювання з географії розроблено з урахуванням Державного стандарту середньої освіти на базі навчальних програм з географії для загальноосвітньої школи. Відповідність змісту програми ЗНО з географії шкільним курсам географії, що учні вивчали в загальноосвітніх закладах є обов'язковою вимогою до цієї програми.

За період 2007-2014 рр. програма для зовнішнього незалежного оцінювання навчальних досягнень школярів з географії неодноразово змінювалась. У зв'язку з постійною зміною шкільних програм з географії поступово відбувається й вдосконалення змісту програми ЗНО з географії.

На наш погляд, обсяги знань географічної номенклатури, основних термінів і понять у програмі ЗНО мають, перш за все, відповідати вимогам навчальних програм, а не орієнтуватися на зміст існуючих підручників. Адже у змісті діючих шкільних підручників з географії не завжди звертається увага учнів на перелік обов'язкової для запам'ятовування географічної номенклатури з кожної теми або розділу. У зв'язку з цим існують значні розбіжності у кількісних показниках щодо назв географічних об'єктів, а також термінів і понять, що зустрічаються в тексті аналогічних за тематикою параграфів підручників різних авторів. Тому, на нашу думку, під час розробки навчальної програми для ЗНО з географії не варто робити акцент на зміст шкільних підручників з географії, яких до кожного курсу станом на сьогодні існує від 3 до 5, а слід обмежитись обсягом географічної номенклатури, термінів і понять, передбачених у навчальних програмах для 6-10 класів. У зв'язку з включенням автора у 2012 році до складу робочої групи з розроблення програми зовнішнього незалежного оцінювання з географії, було враховано більшу частину вказаних конструктивних зауважень щодо вдосконалення змісту програми ЗНО з географії [8, с. 42-44].

У 2014-2015 рр. тест ЗНО з географії складається із завдань чотирьох форм: завдання з вибором однієї правильної відповіді; завдання на встановлення відповідності (визначення логічних пар); завдання відкритої форми з короткою відповіддю; завдання з вибором трьох правильних відповідей із 7 запропонованих варіантів відповіді. Загальна кількість завдань – 58, на виконання яких відведено 150 хвилин. Максимальна кількість балів, що зможе набрати учасник тестування, правильно виконавши всі завдання тесту ЗНО з географії – 92.

Вчителі географії залежно від власного досвіду роботи й існуючих у конкретній школі підходів застосовують різні способи підготовки учнів до ДПА та ЗНО з географії, серед яких основними є: систематична орієнтація та підготовка школярів на уроках географії у 8-10 класах; організація у 9 та 11 класах додаткових занять щодо підготовки учнів до державної атестації та зовнішнього незалежного оцінювання у позаурочний час; опрацювання з учнями випускних класів у другому семестрі варіантів завдань із попередніх років для підсумкової атестації та незалежного оцінювання на окремих уроках за рахунок існуючого резерву годин, відведених для узагальнювального повторення; надання школярам індивідуальних та групових консультацій напередодні написання підсумкової атестаційної роботи та проходження пробною ЗНО з географії згідно затвердженого графіка.

На наш погляд, вказані варіанти підготовки учнів до ДПА та ЗНО з географії на сьогодні є недостатніми внаслідок того, що вони не повною мірою враховують специфіку письмових екзаменів з географії за розробленими збірниками завдань. Ця ситуація ускладнюється тим, що майже кожного року вимоги до підсумкових робіт та окремих завдань ЗНО змінюються й школярам необхідно адаптуватися до нових правил написання контрольних робіт.

З метою завчасно підготувати школярів до письмових випробувань у 9 та 11 класах, а також до проходження зовнішнього незалежного оцінювання з географії у центрах якості освіти, необхідно розробляти й впроваджувати в практику загальноосвітньої школи комплексні контрольні роботи, що містять систему подібних завдань. Це дозволить учням заздалегідь підготуватися до проведення ДПА і ЗНО й навчитися правильно розв'язувати і оформлювати аналогічні за типом завдання.

Для реалізації вказаної мети нами розроблено систему завдань для проведення підсумкових контрольних робіт з географії у 6-10 класах, до яких включено тестові завдання різних рівнів, теоретичні запитання, що потребують стислої відповіді, завдання з контурною картою, географічні задачі [9].

Завдання комплексних письмових робіт укладено з урахуванням вимог Державного стандарту базової та повної середньої освіти й чинних на сьогодні програм з географії для загальноосвітніх навчальних закладів [1; 10; 12]. У межах кожного курсу навчальний матеріал поділено на логічні й тематично відповідні блоки (від 4 до 6), за змістом яких складено комплексні контрольні роботи для періодичного тематичного оцінювання навчальних досягнень учнів з географії. Виконання підсумкової контрольної роботи розраховане на один урок. При цьому школярам, як і під час ДПА та ЗНО, не дозволяється користуватися атласами та стінними картами.

Зміст запропонованої контрольної роботи для оцінювання навчальних досягнень учнів з великої теми або розділу складається з 2-х варіантів. У кожному з них вміщено 23 завдання різних типів, розподілених на 6 рівнів. Кожний наступний рівень складніший за попередній, тому його виконання оцінюється

більшою кількістю балів. Перші чотири рівні – це різні види тестових завдань. П'ятий рівень – завдання, що потребують від учнів розгорнутої письмової відповіді або здійснення розрахунків, порівнянь, узагальнень. Шостий рівень – передбачає позначення тематично відповідних об'єктів географічної номенклатури на контурній карті.

Схарактеризуємо визначені рівні завдань за їх змістом та критеріями оцінювання.

– *I рівень* включає 8 тестових завдань закритого типу, які потребують вибору лише однієї правильної відповіді з чотирьох запропонованих варіантів. Якщо позначено дві або більше варіантів відповідей, вважається, що завдання виконане неправильно. Кожне правильно виконане завдання оцінюється в 1 бал.

– *II рівень* складається з 4 завдань закритого типу з вибором двох або більше правильних відповідей. Ці тестові завдання потребують більш глибоко знання фактичного матеріалу, перевіряють вміння учнів бути уважними та зосередженими. Якщо позначені всі правильні відповіді, виконання завдання оцінюється в 2 бали, якщо лише деякі – в 1 бал, жодної правильної відповіді – 0 балів.

– *III рівень* передбачає виконання 4 тестів закритого типу, які потребують від учнів розташування географічних об'єктів, процесів, подій чи явищ у певній послідовності. За правильно встановлену послідовність надається 3 бали. Завдання виконане з однією помилкою – 2 бали, з двома помилками – 1 бал. Якщо послідовність повністю порушена – 0 балів.

– *IV рівень* містить 4 завдання закритого типу, які передбачають встановлення відповідності між географічними об'єктами, явищами, процесами, подіями. Тести цього рівня складаються з двох колонок. У першій – чотири тези, у другій – п'ять, одна з яких зайва й не буде використана. Якщо всі відповідності встановлені правильно, завдання оцінюється в 4 бали, три відповідності – 3 бали, дві – 2 бали, одна – 1 бал. Якщо жодна відповідність не знайдена – 0 балів.

– *V рівень* включає 2 завдання відкритого типу, які потребують або аргументованих відповідей на поставлені питання, або виконання практичних завдань: розв'язування задач і вправ. За повну правильну аргументовану відповідь та розв'язану задачу з поясненням максимальна оцінка – 5 балів. Оцінка знижується за неточності, наявність фактичних помилок, неповну відповідь, помилки в розрахунках, неправильне оформлення задачі тощо.

– *VI рівень* містить завдання на контурній карті, що передбачає нанесення шести географічних об'єктів, правильне позначення кожного з яких оцінюється в 1 бал. Робота з контурною картою потребує дотримання певних правил її оформлення: підписування назви карти та розробки її легенди. Повністю правильно виконане завдання оцінюється 6 балами.

Максимальна кількість балів, що може набрати учень за правильно виконані завдання всіх рівнів контрольної роботи – 60. Набрані бали за допомогою розрахункової таблиці адаптовані до 12-бальної шкали оцінювання.

Перед виконанням підсумкової контрольної роботи вчителю географії необхідно провести попередній інструктаж, під час якого ознайомити учнів зі складом завдань, особливостями кожного рівня, критеріями оцінювання завдання кожного рівня і роботи в цілому.

Для підготовки школярів до ДПА та ЗНО з географії за авторськими ідеями розроблено та впроваджено у навчальний процес загальноосвітньої школи спеціальні навчальні посібники, довідники та збірник завдань [4; 5; 6; 7].

Розроблений нами навчальний посібник «Географія в опорних схемах, таблицях та картосхемах» містить відповідні комплекти опорно-інформаційних схем до кожного з шкільних курсів географії [6]. Нескладна авторська методика дозволяє використовувати опорні схеми, таблиці, картосхеми під час підготовки до підсумкової атестації та незалежного оцінювання з географії для узагальнення та систематизації програмного матеріалу. Запропонований для кожного класу набір засобів унаочнення допомагає учням швидко і якісно засвоїти та повторити навчальний матеріал з усіх тем й розділів згідно програми.

У створених за авторськими моделями довідниках з географії з тестовими завданнями докладно подано теоретичний зміст курсів шкільної географії [4; 7]. Для зручності роботи з матеріалами довідників кожний елемент географічної теорії розглядається окремим блоком. В одному з них для здійснення учнями самостійної підготовки до кожної теми пропонується орієнтовний план відповіді, перелік необхідних тематичних карт, висновок [4]. У змісті довідників використані малюнки, узагальнювальні та статистичні таблиці, фрагменти опорних схем, картографічні зображення. Після кожного розділу подано тестові завдання різних рівнів для самоперевірки. У додатках пропонуються визначення основних географічних понять, на форзацах розміщено найважливіші карти України та світу. Структуровані з урахуванням сучасних потреб школяра матеріали довідників сприяють якісному повторенню значного за обсягом географічного матеріалу. У довідниках знайшли відображення новітні педагогічні технології та авторські методичні ідеї щодо вивчення шкільних курсів географії.

Створений посібник «Збірник тестових завдань з географії» містить тестові завдання різних рівнів складності за змістом шкільних курсів географії 6-10 класів та тренувальні варіанти комплексних тестових робіт за структурою тесту з географії ЗНО [5]. Для самоконтролю здобутків учнів у кінці посібника подано відповіді на всі тестові завдання. Запропоновані до всіх тем шкільної географії тестові завдання допоможуть учням і абітурієнтам перевірити свій рівень навчальних досягнень й підготуватися до проходження державної підсумкової атестації з географії у 9 та 11 класах і зовнішнього незалежного оцінювання знань у центрах якості освіти.

Кожний із вказаних навчальних посібників має свої змістові й методичні особливості та специфічні ознаки. Тому актуальним на сьогодні є дослідження ефективності їх використання у навчальному процесі загальноосвітньої школи з метою оптимального поєднання різних засобів навчання для забезпечення якісної підготовки учнів до проходження ДПА та ЗНО з географії.

Отже, для підготовки до ДПА та ЗНО з географії ефективним є аналіз навчального матеріалу поданого у формі схем, таблиць, картосхем, довідників. Щоб об'єктивно оцінити свій рівень знань, визначити слабкі та сильні сторони у володінні програмним матеріалом потрібно пройти пробне тестування з географії.

До загальних методичних рекомендацій щодо підготовки до ДПА та ЗНО з географії слід віднести: раціонально організувати попередній етап підготовки, обов'язково ознайомитись з вимогами та зразками завдань ДПА та ЗНО з минулих років; учень має усвідомити, що процес підготовки потрібен саме йому та саме від його вмотивованості й старанності буде залежати кінцевий результат; напередодні іспитів необхідно правильно налаштуватись на виконання завдань та відчувати внутрішню впевненість у свої знаннях; не розгуби-

тись під час розв'язування завдань ДПА та ЗНО, правильно й акуратно заповнювати відповідні бланки.

Результати дослідження особливостей підготовки учнів до державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання з географії у загальноосвітній школі дозволяють зробити такі висновки:

1. У зв'язку з розвитком шкільної географічної освіти й змінами вимог щодо складання учнями ДПА та ЗНО з географії потребують оновлення та вдосконалення підходи до підготовки школярів до цих важливих підсумкових етапів навчання.

2. Для забезпечення підготовки учнів випускних класів до проходження ДПА та ЗНО з географії та здійснення самоконтролю власних здобутків необхідно створювати спеціальні навчальні посібники, довідники та збірники тестових завдань з географії.

3. Розроблені за авторськими ідеями для всіх курсів шкільної географії підсумкові контрольні роботи у вигляді системи подібних до державної підсумкової атестації та зовнішнього незалежного оцінювання завдань успішно пройшли апробацію в загальноосвітніх навчальних закладах й отримали відповідний гриф МОН України.

4. З метою покращити самостійну підготовку учнів випускних класів до проходження ДПА та ЗНО з географії нами розроблено спеціальні навчальні посібники, довідники та збірник завдань, до змісту яких включено тестові завдання різних рівнів складності для самоконтролю та визначення рівня навчальних досягнень школярів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРИ

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Урядовий кур'єр, 2012. – № 19. – С. 9-16.

2. Збірник завдань для державної підсумкової атестації з географії: 9 кл. / Р.В. Гладковський, А.І. Довгань, Л.Б. Паламарчук, В.В. Сovenko. – К.: Центр навч.-метод. л-ри, 2012 – 2014. – 192 с.

3. Збірник завдань для державної підсумкової атестації з географії: 11 кл. / Р.В. Гладковський, А.І. Довгань, Н.І. Забуга, Л.Б. Паламарчук. – К.: Центр навч.-метод. л-ри, 2012 – 2014. – 128 с.

4. *Кобернік С.Г.* Географія: довідник для абітурієнтів та школярів загальноосвітніх навч. закл. з тестовими завданнями: навч. посіб. / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. – Вид. шосте, випр. та допов. – К.: Літера ЛТД, 2014. – 656 с.

5. *Кобернік С.Г.* Географія. Збірник тестових завдань: навчальний посібник. 2-ге видання, доповнене / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко / За ред. С.Г. Коберніка. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2014. – 212 с.

6. *Кобернік С.Г.* Географія в опорних схемах, таблицях та картосхемах: Навчальний посібник для підготовки до державної атестації та зовнішнього незалежного оцінювання / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2013. – 312 с.

7. *Кобернік С.Г.* Довідник з географії з тестовими завданнями / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко / За ред. С.Г. Коберніка. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2014. – 644 с.

8. *Кобернік С.Г.* Науково-методичні засади географічної освіти в основній школі: монографія / С.Г. Кобернік. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. – 346 с.

9. *Кобернік С.Г.* Підсумкові контрольні роботи з географії для 6; 7; 8; 9; 10 класів. Додатки до практикумів / С.Г. Кобернік, Р.Р. Коваленко. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин О.В., 2014. – 68 с.

10. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія. 6-9 класи. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 64 с.

11. Про проведення державної підсумкової атестації учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти у 2014/2015 навчальному році. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://www.mon.gov.ua>> – Загол. з екрану. – Мова укр.

12. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів. Географія: 6-11 класи. Економіка / [упорядкув.: Н.В. Бескова]. – К.: Перун, 2005. – 90 с.

СЕРГЕЙ КОБЕРНИК

ОСОБЕННОСТИ ПОДГОТОВКИ ШКОЛЬНИКОВ К ГОСУДАРСТВЕННОЙ ИТОГОВОЙ АТТЕСТАЦИИ И ВНЕШНЕМУ НЕЗАВИСИМОМУ ОЦЕНИВАНИЮ ПО ГЕОГРАФИИ

Раскрыты проблемы подготовки школьников к государственной итоговой аттестации и внешнему независимому оцениванию по географии. Предложена специально разработанная для этого система заданий и соответствующие методические рекомендации. Дана характеристика созданным по авторским идеям учебным пособиям и справочникам по географии для подготовки учащихся к сдаче ГИА и ВНО.

Ключевые слова: государственная итоговая аттестация по географии, внешнее независимое оценивание по географии, система заданий по географии, итоговые контрольные работы, методические рекомендации, ученики 9-11 классов, общеобразовательные учебные заведения.

SERGEY KOBERNIK

THE PECULIARITIES OF PREPARING PUPILS STUDENTS TO THE STATE FINAL CERTIFICATION EXAM AND EIT IN GEOGRAPHY

The article analyzes the regulatory framework of MES of Ukraine (External independent test) the concerning final certification exam in Geography for students of secondary schools and external evaluation in Geography by Ukrainian Center for Educational Quality Assessment. The contemporary changes in the regulation about the final certification exam for students in Geography in the system of general secondary education and organizing external evaluation on Geography are emphasized.

The Purpose aspects and tasks of the state final certification exam for students passing and external evaluation on Geography are determined. The Author determined the value of geography curriculum for grades 6-10 and external evaluation programs in Geography to create the relevant tasks. The ways to improve educational programs in Geography, in particular, their standardization, handling, refinement, specification are suggested. The semantic description of the developed system of tasks in geography for DPA for grades 9 and 11 and EIT in Geography quality education centers is shown. The article analyzes the changes in the collections of tasks for the state final certification exam in Geography for the period of 2011 - 2014 and quantitative and qualitative changes in the tasks on Geography for external evaluation in the period of 2008-2014.

The experience of school practice on students training for final certification exam and external evaluation in geography is generalized. The ways of implementation of the preparatory work for geography teachers are clarified. The author's approach towards the importance of final thematic examinations in Geography, designed by the scheme of certification tasks for gradual adaptation and preparing students is given. The tasks for complex writing works in Geography for grades 6-10 with clearly defined levels of the tasks and criteria of their evaluation are suggested.

According to the author's model the training manuals for pupils and students including: A Guide on Geography with tests; Geography in charts, tables and schemes; a digest of tests in Geography for school course. Proposed the methodological recommendations for students preparing to state final certification exam and external evaluation in Geography are given.

Created by the author final tests in Geography for grades 6-10 has been tested in secondary schools since 2012, the results of which were awarded by the of stamp Ministry of Education and Science of Ukraine.

Keywords: state final examination in Geography, independent external evaluation in geography, the system of tasks in geography, final tests, methodological recommendation, grades 9 -11 students, secondary schools.